

MATERIALE COMPLEMENTARE FOLOSITE ÎN MUZEELE DE ARHEOLOGIE

CONSTANTIN POP

Muzeul este unul dintre principalii factori de educație cetățenească. În accepțiunea modernă a cuvîntului, « el nu trebuie considerat ca simplu depozit de colecții, ci ca institut cu oameni de știință ce folosesc și interpretează obiectele de muzeu, creînd știință tot în folosul publicului »¹.

În profilul nou al epocii, într-un muzeu modern trebuie să se țină seama — pe lângă exponatele originale propriu-zise care dau valoarea documentară — și de materialul complementar intuitiv.

¹ M. Băcescu, *Tendințele actuale în muzeografia mondială*, în „Revista Muzeelor”, 2, 1966, p. 99.

Acest « auxiliar » nu poate lipsi, ba chiar este cerut de o expoziție cu profil arheologic. Pentru un astfel de muzeu, materialul complementar intuitiv este format din: copii sau mulaje, machete, diapozitive și diorame, hărți, desene, grafică de specialitate (profile, secțiuni, planuri de săpături), tablouri sinoptice, panouri grafice, picturi, fotografii, fotocopii (când tematica majoră le impune), texte generale și explicative, etichete și uneori regește.

Mulajele sau copiile (din gips, galvanoplastie etc.) au o importanță destul de mare într-o expoziție arheologică. Execuția lor trebuie realizată în așa fel încât să respecte întru totul forma, dimensiunile, culoarea obiectului care lipsește în expunere din diferite motive și care este necesar să fie reprodus. Copii excelente se găsesc în Muzeul Brukenthal (vasul de aur de la Biia), Muzeul de istorie a Transilvaniei din Cluj (lingurile de aur de la Crasna, cana de argint de la Apahida din mormintul principelui gepid Omharus ș.a.), Muzeul din Tg. Mureș (tezaurul dacic de argint de la Sincrăieni) etc. Expunerea unor mulaje sau copii fidele originalelor, încadrarea lor justă într-o orinduire sau perioadă istorică dată, ținându-se seama, totodată, și de tematica prezentată, asigură compoziției respective veridicitate, eliminând artificialul.

În unele cazuri, muzele cu profil arheologic fac apel la machete, acestea în funcție de condițiile materiale posibile și de cerințele tematicii. Sugestive și bazate pe o reconstituire istorică demnă de toată seriozitatea sînt, în această privință, machetele: « Incinta Sacră » de la Sarmizegetusa — Grădiștea Muncelului, « Cetatea dacică de la Piatra Roșie » (ambele în Muzeul de istorie a Transilvaniei din Cluj și recent și în expoziția « Columnei traiane » din București) ² și altele — destul de puține la număr ca exactitate — din cîteva muzee. Nu același lucru se poate spune despre macheta podului lui Traian de la Drobeta (în Muzeul Porților de Fier — Tr. Severin), despre cea a castrului de la Jidava (în Muzeul din Pitești) etc., a căror rigurozitate științifică suferă.

Plasarea judicioasă, într-o expoziție, a diapozitivelor și dioramelor, fie alb-negru, fie color și fără a fi prea numeroase, rezolvă plastic unele probleme ce nu pot fi ilustrate cu ajutorul materialului documentar. Combinarea unor machete cu diapozitive, ca în genul « Viața neolitică » din Muzeul din Cimpulung-Muscel, nu poate fi acceptată sub nici o formă.

Fără a încerca să dăm soluții în ceea ce privește cantitatea, calitatea și importanța copiilor, mulajelor și machetelor ce trebuie să se găsească în cadrul unei expoziții de arheologie, acestea rămînd la latitudinea fiecărui muzeu în parte, ni se pare interesant să prezentăm — legat de problema respectivă — Museo della Civiltà romana din Roma — E.U.R. Aici sînt înmănușate, sub forma materialului intuitiv complementar, monumentele romane importante din timpul republicii și din fostele provincii ale Imperiului, printre care și Dacia, compartimentate pe diferite tematici: arhitectura (foruri, amfiteatre, circuri, teatre, băi, arcuri de triumf, clădiri publice și particulare, drumuri, poduri etc.), școala, asistența socială, artele plastice, arta militară (castre, arme), monumente funerare și religioase, tezaure, obiecte de uz casnic ș.a. Deci vizitatorul are posibilitatea, fără a se deplasa dintr-o țară sau nici măcar dintr-o localitate într-alta, să-și făurească o imagine aproape completă dacă nu originală, cel puțin informativ multilaterală — despre cultura romană, înțelegînd astfel mai bine aportul incontestabil adus de aceasta civilizației umane. Credem că ideea creării unui astfel de muzeu și în țara noastră ar fi binevenită, în special pentru școli — de unde și denumirea de « muzeu didactic », dînd posibilitatea adăpostirii la un loc a unor piese prezentate sub forma materialului complementar — dintr-una sau mai multe epoci istorice care s-au perindat pe teritoriul României.

Grafica nu poate lipsi dintr-un muzeu cu profil arheologic. Ea este prezentă sub cele mai variate forme: desene, profile, secțiuni, planuri, tablouri sinoptice, hărți, panouri grafice etc. Dar folosirea acestui « auxiliar » impune o anumită limită în ceea ce privește cantitatea lui, pentru a nu da expoziției un aspect prea încărcat și confuz.

Desenele unor profile, secțiuni sau planuri de săpături (ca în muzeele de istorie din Oradea, Sf. George), tabelele sinoptice cronologice ale perioadelor de istorie străvechi și veche de pe cuprînsul unor județe, înfățișînd totodată grafic uneltele și ceramica specifică acestor epoci (în muzeele istorice din Arad, Craiova, Constanța sau Oradea), oferă muzeelor mari posibilități de a organiza expoziții de o înaltă ținută științifică. Trebuie avut însă în vedere ca desenele, în special cele înfățișînd diferite ocupații, obiecte de podoabă și de îmbrăcăminte, uneltele, arme, să fie foarte veridice și sugestive.

O problemă deosebită, care se pune cu acuitate în cadrul unor expoziții arheologice, este aceea a hărților. Ele se pot împărți în două categorii: harta istorică și cea tematică. Harta istorică prezintă un teritoriu dat într-o anumită epocă istorică dată, ca de pildă « Dacia între secolele I î.e.n. — I e.n. », « Dacia, provincie romană », « Migrațiunea popoarelor » etc. Acest material intuitiv complementar este executat în majoritatea cazurilor după hărțile din lucrările de specialitate ³,

² Machetele au fost executate în laboratorul de restaurare al Muzeului de istorie a Transilvaniei din Cluj, sub conducerea prof. I. Korodi.

³ În alcătuirea hărților trebuie să se țină seama de cele mai recente teorii și descoperiri istorice, deoarece în majoritatea cazurilor ele sînt executate după *Istoria României*, I, 1960, tratat de specialitate astăzi depășit în unele probleme.

tratind analitic mai multe fenomene istorice. Luind ca exemplu harta istorică a Daciei romane — hartă de obicei folosită în muzeele noastre — se poate observa că în același cadru sînt arătate hotarele, sistemul defensiv, orașele, viața economică a Daciei romane. Harta tematică, rar întâlnită la noi, se ocupă doar parțial de problematica hărții istorice. Limitîndu-ne la exemplul dat — « Dacia, provincie romană » — pot fi hărți separate, tratînd numai sistemul defensiv, viața economică din provincia nord-dunăreană sau principalele șantiere arheologice din România, pe regiuni, județe, privind această epocă istorică. Folosirea unor astfel de hărți presupune o oarecare aglomerare a acestui gen de material intuitiv într-o expoziție muzeală, dar are avantajul de a ilustra analitic și sugestiv o singură problemă, ușurînd astfel înțelegerea de către vizitatori a unui fenomen istoric.

Realizarea unui panou grafic impune o serie de cerințe privitoare la natura materialului, mărimea, culoarea lui. Interesante ca concepție ni s-au părut panourile grafice utilizate, prezentate de secția de istorie a Muzeului din Oradea, care nu au ca scop redarea individului (de altfel nici n-ar fi posibil) sau a costumului dintr-o epocă istorică, ci doar sugerează poziția unei piese de îmbrăcăminte, podoabă etc. făcînd apel chiar la obiectul original în plasarea pe panou.

Privitor la picturile și tablourile așa-zise « istorice » din muzeele noastre de arheologie, sîntem de părere că eliminarea în totalitatea lor, unele poate valori artistice, dar în nici un caz științifice, ar duce, pe lângă o « aerisire » a sălilor de expoziție (vezi această necesitate la muzeele din Gherla, Dej), la înlăturarea unei obișnuințe adînc înrădăcinate în mentalitatea unora.

Fotografiile, parte integrantă a materialului complementar intuitiv, sînt folosite din plin în toate muzeele cu profil arheologic. Ele redau diferite aspecte ale muncii de pe șantierele arheologice, prezintă monumente, obiecte cu variate întrebunțări și chiar reconstituiri. O problemă este și aceea a expunerii fotografiilor aeriene, prezentînd imagini de ansamblu ale unor săpături de specialitate. Acest mijloc, des întrebunțat în străinătate, ajută și la depistarea unor obiective arheologice noi. De pildă o însemnată porțiune a limesului roman din Africa de nord a fost identificată cu ajutorul fotografiilor aeriene⁴. Unele muzee, ca cele de istorie din Oradea și Arad au rezolvat parțial reușita fotografiilor de ansamblu a șantiierelor de la Otomani și Sălăcea, respectiv Pecica.

Dacă materialul din expoziție o cere, se pot expune și fotografii mărite, pe panouri, în felul graficiei unui mormînt în situația care să permită identificarea cu ușurință a vaselor aflate în vitrina respectivă din expoziție, sau fotografii cu descoperirea în pămînt a unor vestigii istorice⁵.

Alte materiale complementare legate de arta fotografică sînt și fotocopiile. Fotocopiile unor documente antice (ca papiirusul Hunt) îmbogățesc o expoziție arheologică. Este adevărat că deocamdată pentru noi acest gen de material intuitiv nu se impune, dar problema poate rămîne deschisă în viitor, dacă se ivesc astfel de cerințe.

Cel mai mare rol într-un muzeu îl au textele generale ce caracterizează o orînduire din punct de vedere social-economic, politic, cultural etc., textele explicative restrînse la un grup de obiecte sau la o cultură a căreia și etichetele care definesc sumar piesa expusă, locul de proveniență și epoca de care aparține (în cazul lipsei titlului general al vitrinei ori a textului explicativ). Acest material complementar este de dorit să nu fie prea lung, prea obositor la citit (prezentînd doar esența fenomenului sau momentul istoric respectiv), și să fie expus în locurile cele mai potrivite, cele mai vizibile. În acest context trebuie revăzute, puse de acord cu cronologia actuală și chiar corectate din punct de vedere gramatical, o serie de texte și etichete care se află în prezent în cîteva muzee din țară, cum ar fi de pildă în muzeele din Sf. Gheorghe, Sighișoara ș.a.m.d.

Textele și etichetele (fixate, pe suporturi sau aplicate) pentru a asigura buna lor citire, trebuie să fie scrise pe un material adecvat (sticlă, material plastic, metal), cu litere lizibile (executate în tuș, decupate, turnate etc.). Ori, această prezentare destul de proastă a textelor și etichetelor se înfățișează în mare măsură la muzeele mici din țară⁶.

Într-o expoziție arheologică se poate face apel și la regeste, pentru a rezuma conținutul unei diplome militare, a unei tăblițe cerate, a unei inscripții lungi ș.a.

Stabilirea unei proporții juste între materialul original și cel complementar intuitiv (în sensul că acesta din urmă să nu fie prea numeros) în funcție de posibilități, alegerea adecvată a copiilor, molașelor, machetelor, fotografiilor, alcătuirea unei grafici verosimile cu o plăcută expresie artistică, confecționarea unor texte și etichete sugestive — sînt doar cîteva probleme ce trebuie să stea în atenția organizatorilor unei expoziții cu profil arheologic. Numai prin respectarea acestor cerințe, muzeul capătă un caracter științific, documentar, bine precizat în timp și în spațiu, reflectînd concepția și personalitatea celor ce l-au creat.

⁴ Conferință ținută în 1965, la Cluj, de către prof. J. Baradez (Franța).

⁵ De exemplu, aflarea într-un turn-locuință din Cetățuia de la Costești, a unor chiupuri dacice. Vezi C. Daicovicu și H. Daicovicu, *Sarmisagatona, cetățile și aşezările dacice din Munții Orăştiei*, Bucureşti, 1960, fig. 10.

⁶ Oriicare ar fi posibilitățile materiale ale unui muzeu sau altui, credem că se poate găsi o formă acceptabilă de prezentare a textelor explicative și a etichetelor. În unele din muzeele noastre acest lucru însă de dorit.